

Tema 25: Kršćanski život: Zakon i savjest

Vječni zakon, prirodni zakon, Novi zakon ili Kristov zakon, ljudski politički i crkveni zakoni svi su moralni zakoni u vrlo različitom smislu, iako svi imaju nešto zajedničko. Za formiranje ispravne savjesti potrebno je poučavati inteligenciju u spoznaji istine – za što se možemo osloniti na pomoć Učiteljstva Crkve – te odgajati volju i osjećaje prakticiranjem kreposti.

26.12.2023.

Članak poslušajte [ovdje](#).

Da bi priopćio svoju dobrotu i vječno blaženstvo, Bog je htio stvoriti razumna i slobodna bića (anđele i ljude), kojima je slobodno priopćio sudjelovanje u svojoj božanskoj naravi, što teologija naziva posvetnom milošću. Taj božanski dar, koji se prima po vjeri i krštenju i koji nas čini posvojenim djetetom Božjim, u početku je poput sjemena koje se treba razvijati i rasti dok ne dosegne svoju eshatološku puninu nakon smrti u vječnom životu. Kršćanski život je život čovjeka kao djeteta Božjeg u Kristu po Duhu Svetom, koji se odvija između krštenja i prijelaza u vječni život. Vrhovno moralno pravilo kršćanskog života je taj božanski spasonosni

plan koji moralna teologija naziva vječnim zakonom.

Vječni zakon i prirodni moralni zakon

Pojam prava je analogan. Vječni zakon, prirodni zakon, Novi zakon ili Kristov zakon, ljudski, politički i crkveni zakoni su moralni zakoni u vrlo različitom smislu, iako svi imaju nešto zajedničko.

Vječni zakon je plan božanske Mudrosti da vodi sve stvoreno do njegovog kraja ili cilja.[1] Za ljudsku rasu, to uključuje Božji vječni plan spasenja, po kojemu nas je izabrao u Kristu „da budemo sveti i bez mane pred njim“, i „nas je u ljubavi odredio da budemo njegovi sinovi po Isusu Kristu.“ [2] U ovome planu nalazi se naša puna sreća, koja se sastoji u viziji Boga i, u ovom svijetu ne još u potpunosti, u životu sjedinjenja s Kristom, koji uvijek želi naše dobro.

Bog vodi svako stvorenje njegovom kraju u skladu s njegovom prirodom. Konkretno, „Bog se brine za čovjeka drugačije od načina na koji se brine za bića koja nisu osobe. On se ne brine za čovjeka 'izvana', kroz zakone fizičke prirode, nego 'iznutra', kroz razum, koji je, svojim prirodnim znanjem o Božjem vječnom zakonu, sposoban pokazati čovjeku pravi smjer kojim treba krenuti u svom djelovanju.”[3]

Prirodni moralni zakon je sudjelovanje razumnog stvorenja u vječnom zakonu.[4] Ne možemo izravno vidjeti Božji vječni plan koji će nas dovesti do pune sreće, jer ne možemo vidjeti što je u Božjem umu. Ali dajući nam svjetlo koje nam omogućuje razlikovati što je za nas dobro, a što zlo, Bog nam omogućuje da upoznamo dio njegova vječnog plana. Zato možemo reći da je prirodni moralni zakon „sam vječni zakon, usađen u bića obdarena

razumom, i nagingje ih prema njihovom ispravnom djelovanju i cilju.”[5] On je, dakle, božanski (i božanski i prirodni) zakon. Ono što nam obznanjuje naravni moralni zakon ima snagu zakona utoliko što je glas i tumač "višeg razuma" božanskog Zakonodavca, u kojem sudjeluje naš duh i kojemu je određena naša sloboda.[6] Naziva se prirodnim jer se sastoji u svjetlu razuma koji svaka osoba ima po ljudskoj naravi.

Prirodni moralni zakon je prvi korak u priopćavanju čovječanstvu božanskog plana spasenja, čije je potpuno poznavanje moguće samo objavom. Kao što je rečeno, ovaj božanski dizajn je da svi muškarci i žene mogu postići punu sreću u viziji Boga.

- *Svojstva*. Prirodni moralni zakon je univerzalan jer se proteže na svakog čovjeka, u svakoj epohi.[7] Unatoč

raznolikosti kultura kroz povijest, ljudska inteligencija održava svoje jedinstvo, što omogućuje dijalog između različitih kultura, koliko god se to ponekad činilo teškim.

„Prirodni zakon je nepromjenjiv i trajan kroz varijacije povijesti; opstaje pod strujanjem ideja i običaja i podupire njihov napredak. Pravila koja to izražavaju ostaju suštinski valjana.”[8] Temeljna su načela nepromjenjiva, koja, kada se primijene na promjenjivu društvenu stvarnost, mogu dovesti do različitih specifičnih primjena, dok ono što je temeljno ostaje na snazi.[9]

Obvezuje jer, da bismo težili Bogu, moramo slobodno činiti dobro i izbjegavati zlo; i stoga moramo biti sposobni razlikovati dobro od zla, što je prije svega moguće zahvaljujući svjetlu prirodnog razuma.[10] Obdržavanje prirodnog moralnog

zakona ponekad može biti teško, ali nikad nemoguće.[11]

– *Poznavanje prirodnog zakona.* Propise prirodnog zakona svatko može spoznati svojim razumom. Ipak, ne percipiraju svi njegove odredbe na jasan i neposredan način.[12] Djelotvorno poznavanje ovih pravila može biti uvjetovano osobnim sklonostima svakoga, društvenim i kulturnim okruženjem, stečenim obrazovanjem i tako dalje. Mogli bismo reći da je prirodni zakon prirodan kao i jezik: svaka zdrava osoba ima sposobnost govora, ali zapravo će svatko govoriti više ili manje pravilno i elegantno prema stupnju svog obrazovanja. Prirodna sposobnost poznavanja dobra i zla treba odgovarajuću formaciju kako bi učinkovito postigla sve moralne istine koje može postići.

Božansko-pozitivni zakon

Budući da u našoj sadašnjoj situaciji patimo od posljedica grijeha, koje mogu zamračiti našu inteligenciju u većoj ili manjoj mjeri, milost i Objava su neophodni kako bi moralne istine mogli spoznati svi muškarci i žene „bez poteškoća, s čvrstom sigurnosti i bez mješavine pogrešaka.”[13]
Božanska objava odvijala se kroz postupan proces kroz povijest.

Stari Zakon, koji je Bog objavio Mojsiju, „prvo je stanje objavljenog Zakona. Njegovi moralni propisi sažeti su u Deset zapovijedi” [14] koje izražavaju neposredne zaključke prirodnog moralnog zakona. Cijela je ekonomija Staroga zavjeta prije svega naređena da pripravi, navijesti i označi dolazak Spasitelja.[15]

Novi zakon ili evanđeoski zakon ili Kristov zakon „jest milost Duha Svetoga dana po vjeri u Krista. Vanjski propisi koji se također spominju u Evanđelju raspolazu za

ovu milost ili proizvode njezine učinke u nečijem životu.”[16]

Glavni element Kristova zakona je milost Duha Svetoga, koja liječi cijeloga čovjeka i očituje se u vjeri koja djeluje kroz ljubav.[17] To je u osnovi unutarnji zakon, koji daje unutarnju snagu da se čini ono što se uči. Drugo, to je također pisani zakon, koji se nalazi u učenjima našega Gospodina (Govor na gori, blaženstva itd.) i u moralnoj katehezi apostola, koji se može sažeti u zapovijed ljubavi. Milost Duha Svetoga, ulivena u srce vjernika, nužno uključuje “život po Duhu” i izražava se kroz “plodove Duha”, koji su suprotstavljeni “djelima tijela”[18].

Crkva je, preko svog Učiteljstva, autentični tumač naravnog zakona. [19] Ovo objašnjenje naravnog zakona nije ograničeno samo na vjernike, nego – po Kristovoj

zapovijedi: *euntes, docete omnes gentes*, „idite dakle i učite sve narode”[20] – obuhvaća sve muškarce i žene. Otuda odgovornost na kršćanima da poučavaju prirodni moralni zakon, budući da ga vjerom i uz pomoć Učiteljstva mogu spoznati lako i bez greške.

Civilni zakoni

Građanski zakoni su norme koje izdaju državne vlasti (općenito zakonodavno tijelo) u svrhu proglašavanja, eksplicitnog ili konkretiziranja zahtjeva prirodnog moralnog zakona koji je potreban da bi se omogućio i primjereno regulirao život građana u društvu. [21]] Ti zakoni prvenstveno moraju jamčiti mir i sigurnost, slobodu, pravdu, zaštitu temeljnih prava osobe i javnog morala.[22]

Vrlina pravde podrazumijeva moralnu obvezu poštivanja pravednih građanskih zakona.

Težina te obveze ovisi o većoj ili manjoj važnosti sadržaja zakona za opće dobro društva.

Zakoni koji se protive prirodnom moralnom zakonu i općem dobru društva su nepravedni. Točnije, nepravedni su oni zakoni:

1) kojima se zabranjuje činiti nešto što je moralno obvezujuće za građane ili im se nalaže činiti nešto što se ne može učiniti bez moralne pogreške;

2) koji pozitivno štete ili uskraćuju dužnu zaštitu onome što pripada općem dobru: životu, pravdi, temeljnim pravima osobe, braku i obitelji itd.;

3) koji nisu zakonito doneseni;

4) koji terete i koristi ne raspoređuju pravedno i razmjerno među građanima.

Nepravedni građanski zakoni ne obvezuju u savjesti; naprotiv, postoji moralna obveza odbiti poštivanje njihovih odredbi, osobito ako su nepravedne iz razloga navedenih pod 1) i 2), te izraziti svoje neslaganje i pokušati ih promijeniti koliko god je to moguće ili, barem kako bi se smanjili njihovi negativni učinci. Ponekad će se morati pribjeći prigovoru savjesti.[23]

Crkveni zakoni i zapovijedi Crkve

Kako bi nas spasio, Bog je također htio da muškarci i žene tvore društvo: [24] Crkvu, koju je utemeljio Isus Krist i koju je On obdario svim sredstvima potrebnim za ispunjenje njezine nadnaravne svrhe, a to je spasenje duša. Među tim sredstvima je zakonodavna vlast, koju rimski prvosvećenik ima za sveopću Crkvu, a dijecezanski biskupi – i njima ekvivalentne vlasti – za svoje vlastite krajeve. Većina zakona univerzalnog

djelokruga sadržana je u Zakoniku kanonskog prava. Postoji jedan Zakonik za vjernike latinskog obreda, a drugi za vjernike istočnog obreda.

Crkveni zakoni stvaraju stvarnu moralnu obvezu[25] koja će biti teška ili laka prema težini stvari.

Pet je najopćenitijih zapovijedi Crkve: 1° slušati misu u cijelosti nedjeljom i na dane obveze;[26] 2° ispovijedati smrtne grijehe barem jednom godišnje, i u smrtnoj opasnosti, i ako se želi primiti pričesti;[27] 3° pričestiti se barem jednom godišnje, za Uskrs;[28] 4° postiti i suzdržavati se od jedenja mesa u dane koje je Crkva ustanovila;[29] 5° pomoći Crkvi u njezinim potrebama.[30]

Moralna savjest

„Savjest je prosudba razuma kojom ljudska osoba prepoznaje moralnu kvalitetu konkretnog čina koji će

izvršiti, koji je u procesu izvršenja ili ga je već izvršila.”[31] Savjest formulira „moralnu obvezu u svjetlu prirodnog zakona: to je obveza činiti ono što pojedinac, djelovanjem svoje savjesti, zna da je dobro za koje je pozvan činiti ovdje i sada.”[32] Tako, na primjer, na kraju dana kada budemo ispitivali savjest, možemo shvatiti da je nešto što smo rekli bilo protivno ljubavi prema bližnjemu. Ili kad razmislimo prije nego što nešto učinimo, naša nas savjest može natjerati da shvatimo da bi radnja koju smo planirali naštetila nečijim pravima i stoga bila greška protiv pravde.

Savjest je „najbliža norma osobne moralnosti”,[33] pa kada djelujemo protiv nje, činimo moralnu nepravdu. Ova uloga neposredne norme pripada savjesti ne zato što je vrhovna norma,[34] već zato što za pojedinca ima neizbježan konačni karakter: „prosudba savjesti 'na

konačan način' utvrđuje je li određena posebna vrsta ponašanja u skladu sa zakonom.”[35] Kada osoba prosuđuje sa sigurnošću, nakon što je ispitala problem sa svim raspoloživim sredstvima, nema daljnjeg pozivanja na “savjest savjesti,” ili “presudu presude” jer bi se u protivnom sve beskrajno nastavilo.

Ispravna ili prava savjest je ona koja moralnu kvalitetu djela prosuđuje s istinom, a pogrešna savjest je ona koja ne doseže istinu i smatra dobrim djelo koje je u stvarnosti zlo, ili obrnuto. Uzrok griješke savjesti je neznanje, koje može biti nesavladivo (i nekrivično), ako u tolikoj mjeri ovlada osobom da ga nema mogućnosti prepoznati i nadvladati; ali to neznanje je krivo ako se može prepoznati i prevladati, ali osoba ne želi upotrijebiti sredstva potrebna da ga prevlada.[36] Grižnja pogrešne

savjesti ne opravdava grijeh, a može ga čak i pogoršati.

Savjest je *sigurna* kada donosi sud s moralnom sigurnošću da nije u zabludi. *Vjerojatna* je kada sudi s uvjerenjem da postoji određena vjerojatnost pogreške, ali da je to manje od vjerojatnosti da je u pravu. Kaže se da je savjest *sumnjiva* kada se pretpostavi da je vjerojatnost pogreške jednaka ili veća od vjerojatnosti da je u pravu. Konačno, naziva se *zbunjenom* kada se ne usuđuje suditi, jer misli da je grijeh i učiniti neko djelo i propustiti ga.

U praksi treba slijediti samo savjest koja je sigurna i istinita, ili savjest koja je sigurna i nepobjedivo pogrešna.[37] Ne treba djelovati sa sumnjom savjesti, nego se treba pokušati izbaviti iz sumnje molitvom, proučavanjem, postavljanjem pitanja itd.

Formiranje savjesti

Moralno pogrešna djela izvršena u nepobjedivom neznanju štetna su za onoga tko ih čini, a možda i za druge, a u svakom slučaju mogu pridonijeti daljnjem pomračenju savjesti. Otuda imperativna potreba za oblikovanjem vlastite savjesti.[38]

Za formiranje ispravne savjesti potrebno je razum poučavati spoznaji istine – za što se može računati na pomoć crkvenoga Učiteljstva – te odgajati volju i osjećaje prakticiranjem kreposti. To je zadatak koji traje cijeli život.[39]

U oblikovanju savjesti osobito je važna poniznost, koja se stječe iskrenošću pred Bogom, i duhovno vodstvo.[40]

Dobro oblikovana savjest treba prakticirati moralnu vrlinu epikeje. Epikeja dovodi do postupanja drugačijeg od slova zakona kada bi, suočeni sa situacijom koja nije predviđena općom formulacijom

zakona, postupanje u skladu sa zakonom bilo pogrešno ili štetno. Tako, primjerice, policijske vlasti mogu propisati da se u međunarodno područje zračne luke može ulaziti i izlaziti samo kroz za to namijenjena vrata. Ovo se odnosi na uobičajeno ponašanje. Ali jasno je da u slučaju potresa koji uništi ulaze i onemogućuje korištenje tih vrata, ljudi unutra moraju pobjeći kako god mogu. Općenito izražene odredbe tijela odnose se na uobičajeno ponašanje, a ne na iznimne okolnosti koje nitko nije predvidio.

Osnovna bibliografija

Katekizam Katoličke Crkve,
1730-1742, 1776-1794 i 1950-1974.

Sveti Ivan Pavao II., *Enciklika Veritatis splendor*, 6. kolovoza 1993.,
28-64.

Preporučeno za čitanje

Sveti Josemaría, Homilija “Sloboda, Božji dar,” u Prijatelji Božji, 23-38.

[1] Usp. Sveti Toma Akvinski, S.Th, I-II, q. 93, a. 1, c.; Drugi vatikanski sabor, Dignitatis humanae, 3.

[2] Poslanica Efežanima 1:4-5.

[3] Sveti Ivan Pavao II., Veritatis splendor, 6. kolovoza 1993., 43.

[4] Usp. Ibid.; Sveti Toma Akvinski, S.Th, I-II, q. 91, a. 2.

[5] Usp. Sveti Ivan Pavao II., Veritatis splendor, 44.

[6] Usp. Ibid.

[7] Usp. Katekizam, 1956.

[8] Isto, 1958.

[9] „Primjena prirodnog zakona uvelike varira; može zahtijevati refleksiju prilagođenu mnoštvu uvjeta života prema mjestima, vremenima i okolnostima. Ipak, u raznolikosti kultura, prirodni zakon ostaje norma koja povezuje ljude i nameće im, iznad neizbježnih razlika, zajednička načela” (Katekizam, 1957.).

[10] Usp. Sveti Ivan Pavao II., Veritatis splendor, 42.

[11] Usp. Isto, 102.

[12] Usp. Katekizam, 1960.

[13] Pio XII., Humani generis: DZ 3876. Usp. Katekizam, 1960.

[14] Katekizam, 1962.

[15] Usp. Drugi vatikanski sabor, Dei verbum, 15.

[16] Sveti Ivan Pavao II., Veritatis splendor, 24. Usp. Sveti Toma

Akvinski, S.Th, I-II, q. 106, a. 1, c. i
oglas 2.

[17] Usp. Sveti Toma Akvinski, S.Th,
I-II, q. 108, a. 1.

[18] Usp. Gal 5,16-26.

[19] Usp. Katekizam, 2036.

[20] Mt 28:19.

[21] Usp. Sveti Toma Akvinski, S.Th,
I-II, q. 95, a. 2; Katekizam, 1959.

[22] Usp. Sveti Ivan Pavao II.,
Evangelium vitae, 25. ožujka 1995.,
71.

[23] Usp. Katekizam, 2242-2243; Sveti
Ivan Pavao II., Evangelium vitae,
72-74.

[24] Usp. Drugi vatikanski sabor,
Lumen gentium, 9.

[25] Usp. Tridentski sabor, Kanoni o
sakramentu krštenja, 8: DZ 1621.

[26] Usp. Katekizam, 2042.

[27] Usp. Ibid.

[28] Usp. Ibid.

[29] Usp. Isto, 2043.

[30] Usp. Ibid.

[31] Katekizam, 1778.

[32] Sveti Ivan Pavao II., *Veritatis splendor*, 59.

[33] Isto, 60.

[34] Usp. Ibid.

[35] Isto, 59.

[36] Usp. Isto, 62; Drugi vatikanski sabor, *Gaudium et spes*, 16.

[37] Izvjesna, nesavladivo pogrešna savjest je moralno pravilo, ali ne na apsolutan način: ono je obvezujuće samo dok postoji pogreška. I to ne zbog onoga što sama po sebi jest:

moć obvezivanja savjesti proizlazi iz istine, tako da pogrešna savjest može vezati samo u onoj mjeri u kojoj se subjektivno i nepobjedivo smatra istinitom. U vrlo važnim stvarima (namjerno ubojstvo, itd.), vrlo je teško imati neopravdanu pogrešku savjesti.

[38] Usp. Katekizam, 1783.

[39] Usp. Sveti Ivan Pavao II., Veritatis splendor, 64.

[40] Usp. Katekizam, 1784.